Szilasi Ferenc: A magyar tanár.

A magyar tanárok június 22-én hangos közgyűlést tartottak, hol újra felmutatták és felpanaszolták régi sebeiket A háború kitörése óta minden évben legalább egyszer, gyakran többször is hallottuk a magyar tanárok jajkiáltását, de a háborút megelőző évek minden tanárgyűlésének is stereotyp tárgypontja volt az általánosan ismert tanár nyomor. Évtizedesnek mondhatjuk tehát a tanárság ama törekvését, hogy sorsán enyhítsen és anyagi helyzetét nem a tanárság, hanem általában egy dolgozó emberhez méltóvá tehesse. Ezen idő alatt rendszeres fegyvere volt a kérés, könyörgés, a méltányosságra való hivatkozás, majd pedig a követelés és fenyegetődzés.

A tempóban és a hangban, amely ezt a mozgalmat kisérte, bizonyos fokoódást állapíthatunk meg, aszerint, hogy minő szociális nyomás nehezedett a tanárságra. Az biztos, az éhes emberek bizonyos mérsékelt határon túl mind egyformák s oly állhatatosság még nem akadt, amely az éhségnek is ellenállni tud. Minden erény csak a kísértések által méretik meg és éppen ebben rejlik a gyöngesége. S ha tovább nő a szociális nyomás, a tanárság erényei is, amelyek egyrészt az élet prózai szépségeiről való lemondásban nyilvánultak meg, másrészt abban, hogy a tanárság éppen magasabb hivatása tudatában a megélhetésért való minden küzdelmet méltatlannak talált, – mondom, a tanárság erényei is erejüket fogják veszteni és megérhetjük, hogy a magyar tanár is túl fog menni a fenyegetődzésen.

Ám, hogy a viszonyok idáig jutottak, abban nem kis részben a magyar tanárok a hibások.

Egy dolog t. i. kétségtelen, és nyilván a tanárok is tudatában

vannak: nem véletlen, hogy így vannak fizetve s nem különös méltánytalanság, hogy nincsenek jobban. A tanári munka sem esik más elbírálás alá ebben az országban, mint minden komoly és becsületesen végzett munka, mint a dolgozó megbecsülése. A mai állam több társadalmi osztály összetétele, melyek közös nevezőre semmi esetre sem hozhatók. A nemzetek nemzetközi érintkezésében most kezd csődöt mondani a preferenciás rendszer, holott a nemzetek belső életében sincs másképpen s vannak preferanciás csoportok szemben és terhére, illetve rovására az előjogokkal nem rendelkező csoportoknak.

A világnézeti alapelve pedig ennek az államnak nem a munka s a dolgozó megbecsülése, hanem éppen ellenkezőleg, a nemdolgozás és a munkanélküli jövedelem tisztelete.

A mai állam struktúrája ez s az állam államfentartó elemnek éppen a nem-dolgozó osztályt ismeri el; ebből következik, hogy államfentartó elvnek is csak azt fogadja el, amely szerint ez a helyes berendezkedés. Ebből a világnézetből származik mind az a politikai és szociális nyomorúság, ami ebben az országban van, nemkülönben ugyancsak ezért tengődnek a tanárok is oly áldatlan viszonyok között, mint amilyenről panaszkodnak.

És éppen azért, mert a világnézet dolga az egész, éppen ezért gyökeres orvoslás addig nem remélhető, míg ebben a világnézetben nem· következik be változás. Addig kaphatnak valami koncot, ruhasegélyt, háborús segélyt, de ezzel még korántsem kapták meg a tanárok az őket megillető megbecsülést, – sőt ezeket a kis pénzeket sem azért kapják, mintha az állam méltányolná a panaszukat, hanem csak, hogy ne panaszkodjanak, – a síró gyereknek cukrot adnak, – de csak azért, hogy ne sírjon.

És éppen mert világnézeti kérdés a tanárok sorsa, a magyar tanár maga felelős a sorsáért.

Mert mit tett a magyar tanár esztendők hosszú sora óta, hogy ezen a világnézeten változtasson, illetőleg mit tett a magyar tanár egy évtized óta, hogy a saját helyzetén javítson?

Ez utóbbi kérdésre egyszerű a felelet. Gyűlésezett a magyar tanár, hangos volt, kiabált, ha – tömegben volt, aztán egy jobb jövő reményében alkalmazkodott sorsához és még több lemondással, mint privátórával nyomorgott tovább. Ám a jobb jövőért nem tett semmit s hogy a megváltó jövő még mindég nem érkezett el, bizonyítja az, hogy a panasz ma még kiáltóbb, mint valaha. S a magyar tanár még sem segíti a jobb magyar jövőt. Sorsáért való küzdelme csak az erővel, de ész nélküli küzdés volt, de ismételjük: gyökeres megoldást, hogy t. i. anyagi helyzetük megbecsültetésükkel arányos legyen, ezen az után sohsem érhetnek el. Sokkal nehezebb a maguk számára egy kivételes, bár bizonytalan megoldást kivívniok, mint az általános megoildást elősegítve, azt az energiát, amelyet külön törekvéseikre fordítottak, most ennek a megoldásnak az előidézésére és így siettetésére is hasznosítani.

Ebben a munkában a tanárok igen sokat tehetnek a tanárok

volna. A fenti kérdésre ugyanis egészen kimerítően azt felelhetjük, hogy a magyar tanár a gyűlésezéseken kívül semmit sem tett a sorsa javításáért. Sőt egész működése alatt igen sokszor megerősítette, támogatta azt a világnézetet, amelynek áldásait most nyögi.

Időközben a keze alól generációk kerültek ki s ezek az emberek mind széjjel mentek azzal az ideológiával, amelyet részben a tanáruktól kaptak, részben a tanáruk megreformálni elmulasztotta s most azok a generációk abban a világnézetben amely ellen panaszkodnak, éppen azok, akik ellen panaszkodnak. A tanárok egy életet töltenek el abban a gondolatban, hogy ők tudást adnak tudatlanoknak, előkészítenek az életre életrekészülőket és végül hogy az iskola hatása egy életre szól, még sem tettek és nem tesznek semmit, hogy egy jobb jövőt előkészítsenek. Ebben az országban minden nemesebb törekvés, becsületesebb gondolkozás oly végtelen lassan és nehezen halad előre, – és ezért a magyar tanár a hibás.

A magyar tartár azonos gondolkozású a magyar középosztály tagjaival, ám a lateiner magyar középosztálynál – szóval a hivatalnok elemeknél – a ranglétra, a részükre .biztosított, ihataimi kör, stb. elfelejtethette az egyébként rájuk is nehezedő súlyos viszonyokat, de hogy történhetett meg, hogy a magyar tanár, aki valójában proletár, oly hosszú ideig nem látta meg a maga szociális helyzetét s nem látta meg ennek az uralkodó világnézetnek káros következményét, a mai társadalmi berendezkedés hibáit. A világháborúnak kellett jönni s a háborús nyomorúságoknak oly nagyon ránehezedni az emberekre, hogy végre a legkonzervatívabb elemek is legelemibb életszükségleteik biztosítása kedvéért a mai rendszerrel szemben ellenzékbe menjenek. Én ugyan nem bízom a tanárokban, mint ahogy nem bízom a többi lateinercsoportokban, pl. a birokban sem, mert attól tartok, hogy a világnézet-megreformálása nélkül, anyagi helyzetük szanálása esetén, bár ez az előbbi nélkül csak provisorikus megoldás lesz, hajlandók lesznek leszerelni.

A magyar tanár gondolkodása pedig rendkívül fontos, mert ő az az egy, aki hasonló gondolkodásút százat is teremthet. A tanárnak meg van minden lehetősége arra, hogy felvilágosodott, szabadgondolkodást! embereket neveljen és megvan minden hatalma, hogy a gondolatnak a terjedését, ha nem is egészen megakadályozza, de megnehezítse, igaz ugyan, hogy a tanár 'munkájával szemben érvényesül a környezet hatása, ám a tanuló életének azt a részét, amikor világnézetet épít magának s amikör még nincs világnézete, csak kutatva és fogékonyan keres, legnagyobbrészt a tanár társaságában tölti. A tanár felelős érte, hogy milyen gondolkodásúak a tanítványai.

A tanárok szeretik és szokták tanításuk hibáit ráhárítani a tantervre, amely meghatározott tananyaghoz köti őket s amely magyar állami tanterv. Ez utóbbi jelenti azt, hogy az iskola a magyar állam politikájának a szolgálatában áll s arra a célra

irányul, hogy az állam a mai viszonylataiban fentartassék. Ám a fent a r t a n i gondolatot nagyon rosszul értelmezik. Valamit? fentartani nem egyéb, mint lassú rothadás, nyílt összeomlás nélküli összeomlás, láng nélküli elégés. Egy világban, ahol minden halad és fejlődik, ‚csak az életképes, ami szintén halad és «fejlődik, a. csak »fentartott« intézményeket elsöprik és túlhaladják a fejlődők:· Az intézmények par exellence relatiókban méretnek meg és csak azokhoz a körülményekhez viszonyítva, amelyek szárfára létesíttettek. A magyar tanár pedig csak a fentartás elvét érezte, annak a világnézetnek a fentartását, amely már a történelemé

A tanár munkája valóban csak akkor értékeltetik, ha tanítványai emberekké lettek s egyetlen értékmérője, hogy mi újat és nemeset adott a tanítványnak[1]. A tanár mai értékelése megadja erre a feleletet. A tanítvány könnyen elhagyja mesterét, szívesen elfelejti, sőt gyakran meg is veti. S minthogy az államot is emberek alkotják s a közvélemény, a volt tanítványai, csak világos, hogy a tanár maga felelős érte, ha így méltányolják. A tudóstok, kik csak a tudomány kedveért mentek tanárnak, már rég elhagyták proletártársaikat, az idők folyamán cserbenhagyták tanítványai is, munkaadó gazdája pedig úgy bánt vele, mint a rossz parancsot gondolkodás nélkül végrehajtó, bár engedelmes szolgával szokták.

Hiába hivatkozik a magyar tanár arra, hogy ő kötelességét az állam szellemében teljesítette. Az állam szelleme folyton változó s termelő tényezőjének, éppen a magyar tanárnak kellene lenni; egyetlen, állandó velejárója van, a tények, amelyeken felépül. Ezeket a tényeket adja az állami tanterv s ebben eléggé garantálja az iskola államfentartó jellegét.

De jól tudják a tanárok, hogy az az uralom és az a világnézet előbb szűnik meg[1], mint a tanterv s előbb kell megformálni azt a világnézetet, hogy megreformáltassék a tanterv. A tanterv körül az idők folyamán minden haladt és fejlődött. Így lett az egykor modern iskolából elavult intézmény. S a magyar tanár nem vitt ebbe az intézménybe új, friss szellemet, a ma modern tanárja hozzá kopott az iskolához. A szolgaszellem első kritériuma amikor a szabademberen, a szabad szellemen úrrá lesz az intézmény. Ez a magyar tanár bukása. A tanterv csak alapnak készült, de a magyar tanár kezében sok volt még célnak is. Holott e mellett egy új világot készíthetett volna elő. A tények kötik a tanárt – igaz. Ám – már aristotelesi gondolat, hogy a tények rajtunk kívül álló valamik s állandók, de a tényekre vonatkozó nézeteink változnak. A tények ismeretek, – melyeket a tanítvány a tanártól kap, de az ismeretek csak a tanár kritikai láncolatán keresztül lesznek előadási órává. A tanár tevékenységének ez az értékesebb eleme, nem a ténybeli tudás. A tények mindig megmaradnak, de a tények kritikája folyton változik s csak a tények kritikája az út a jövő cselekvésekhez, csak a kritika a világnézet. A tények minden tanterv megdönthetetlen kövei, a kritika minden ember elvitathatatlan joga, hisz ez a jog még a rabszolgát is megilleti. A tények minden tanár kezében alap legyen,

amelyre felépíthesse a tanítvány számára azt a világnézetet, amelyből következhetik az egyedül helyes politika, amely mellett enyhülhet az a szociális nyomás, mely minden más polgártárssal együtt a tanárságra is súlyosodik.

Erre neveljék a nevelésükre bízott diákságot s kétségkívül hivatásuknak is jobban megfelelnek lés mesterei lehetnek egy becsületes, békés, minden tisztes törekvést megbecsülő világrendnek. Tegyenek meg mindent a magyar tanárok, hogy kimenjen a divatból a június 22-iki tanár-gyűlés.